

Information om rödlistade kärlväxter

Vityxne

Pseudorchis albida

Vityxne finns på den svenska rödlistan över hotade arter och är placerad i kategorin starkt hotad (EN). Den är liksom alla orkidéer fridlyst i hela landet. Arten har två skilda utbredningsområden i Sverige, dels i västra Götaland, dels i de västra delarna av Jämtlands och Västerbottens län. Vityxne har minskat kraftigt i södra Sverige, medan situationen i Norrland är mer oklar. För att försöka bryta den negativa utvecklingen har Naturvårdsverket låtit utarbeta åtgärdsprogram som har som mål att gynna arten.

Vityxne är en lågvuxen, cirka 25 cm hög orkidé. De små blommorna sitter i ett ax i stjälkens topp. I Götaland sker blomningen från mitten av juni till början av juli, beroende på hur öppen lokalen är. I Norrland blommar vityxnet huvudsakligen i juli men blomningen kan sträcka sig en bra bit in i augusti. Blommorna är nästan doftlösa och endast läppens mittflik skjuter fram ur blomman. Förökningen sker huvudsakligen med frö som sprids med vinden.

I fjällen finns också fjällyxne (*P. straminea*), en nära släkting till vityxnet vilket innebär en förväxlingsrisk. Fjällyxne växer dock vanligen ovan trädgränsen, i lågalpina så kallade Dryshedar (efter *Dryas octopetala*, fjällsippa) eller i andra artrika växtsamhällen på kalkrik mark. Dess blommor är större, starkt doftande och läppens tre flikar är utskjutande.

Rödlistan

Den svenska rödlistan upprättas av ArtDatabanken och fastställs av Naturvårdsverket. Listan uppdateras vart femte år. I rödlistan klassificeras växter och djur i olika hotkategorier beroende på hur stor risken är att arten ska försvinna ur landet.

Rödlistans kategorier:

RE – Försvunnen

CR – Akut hotad

EN – Starkt hotad

VU – Sårbar

NT – Missgynnad

DD – Kunskapsbrist

Foto: Margareta Edqvist

Vityxne

hör i södra Sverige hemma i det hävdberoende kulturlandskapet. Alla lokaler finns på vad som en gång varit slåttermarker som utnyttjats under mycket lång tid. Då vityxne är långlivad kan växten finnas kvar på lokaler som idag inte längre ser ut som slåtterängar.

Lokalerna är ofta öppet belägna på frisk, vanligen näringsfattig mark. Vityxne växer ofta i tämligen triviala växtsamhällen, men kan även finnas i mer artrika marker. Den stora bristen på lämpliga marker i kombination med artens fläckvisa utbredning leder till att vityxnet har svårt att kolonisera nya områden. Upphörd hävd med åtföljande igenväxning är den viktigaste orsaken till dess minskning. Tidpunkten för hävden är viktig: sen slåtter med efterbete verkar gynna arten. På vissa lokaler har naturvårdsbränning visat sig ha en gynnsam effekt och en anpassad bränning kan vara aktuell på flera lokaler.

I norra Sverige återfinns vityxne i fjälltrakterna. Lokalerna finns oftast i gles hed- eller ängsbjörkskog på frisk eller fuktig, tämligen mager mark i den subalpina vegetationszonen. Vityxne kan också växa nedanför fjällen i barrblandskog, och sällsynt på lågalpin fjällhed. Växtplatserna kan vara allt från helt öppna till tät skog. Fältskiktet är vanligen lågvuxet. Majoriteten av lokalerna är kulturpåverkade men vityxnets hävdberoende är vanligen inte så uppenbart. Ungefär en fjärdedel av lokalerna renbetas, och annat bete eller slåtter sker på 12 procent. Bortåt hälften av lokalerna har dock i äldre tid betats eller slagits, ofta i fåboddrift.

Vityxne förekommer i övriga Norden främst i Norge. Den finns också i västra Danmark där den numera är mycket sällsynt.

Om du vill läsa mer om vityxne eller om floraövervakning kan du besöka följande hemsidor:

Svenska Botaniska Föreningen:
www.sbf.c.se

ArtDatabanken:
www.artdata.slu.se

Naturvårdsverket:
www.naturvardsverket.se

Länsstyrelserna:
www.lst.se

Floraövervakning

Sveriges miljömål slår fast att alla arter ska förekomma i livskraftiga bestånd. Att kartlägga förekomsten av hotade växter är en viktig del i arbetet med att bevara arter och biologisk mångfald.

Projekt Floraväktarna är ett nätverk av växt- och naturintresserade personer som besöker de hotade arternas växtplatser för att räkna antalet plantor, upptäcka eventuella förändringar eller andra oroande faktorer. Floraväktarnas rapporter ligger till grund för en del av miljöövervakningen

och floravårdsarbetet i landet.

Andra viktiga delar i bevarandearbetet är nätverket Natura 2000 och arbetet kring åtgärdsprogrammen.

Naturvårdsverket har gett länsstyrelserna i uppdrag att ta fram åtgärdsprogram för ett antal hotade kärlväxter som inte klarar att överleva utan särskilda åtgärder. Programmen är inte formellt bindande men syftar till att vara vägledande för arbetet med att bevara dessa arter i landet.

Natura 2000 är ett nätverk av EU:s mest

skyddsvärda naturområden. Natura 2000-områden finns i alla medlemsländer och ska hejda utrotningen av arter och livsmiljöer. Ett fyrtiotal av Sveriges kärlväxter ingår i nätverket.

Vill du veta mer om floraövervakning eller informera om någon lokal för vityxne hör gärna av dig till margareta.edqvist@telia.com som är samordnare för Floraväktarna.

Vill du diskutera kring skötsel eller åtgärder för en specifik lokal kontakta din länsstyrelse.

Svenska Botaniska Föreningen
Världsnaturfonden WWF
ArtDatabanken